

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet

Hva har skjedd så langt?

Fotooversikt:

Knut Lillealtn: s 2, s 18, s 19

Christiane Wullner: s 4

John Godal: s 4

Britt Walderhaug: s 5

Klaus Olesen: s 6

Arne Lindvig: s 6

Sissel Carlstrøm: s 8, s 12, s 16, s 22, s 23, s 25

Pascal Baudonnel: s 8

Svein Ulvund: s 9, s 28

Trygve Nipen: s 10

Stephen Tschudi-Madsen: s 10

Tone Bokne: s 10

Silje Solstad: s 11

Hanne Jakhelln: s 1, s 12, s 13

Morten Thorkildsen: s 14

Dag Myklebust: s 14

Torgim Halvari: s 15

Jorunn Busk: s 16

Asgeir Spange Brekke: s 17

Morten Rakke: s 17

Lisen Roll: s 20

Liv Eirill Evensen: s 20

Dag Arne Reinar: s 21

Karl Ragnar Gjertsen, Nordmøremuseum: s 23

Katharina Sparstad: s 24

Guro Kvam Råheim: s 24

Geir Nordling: s 24

John Olsen: s 26, s 27

Petter Kittelsen: s 26

Henvendelser kan rettes til:

© Riksantikvaren,
Dronningensgt. 13
Postboks 8196 Dep.
0034 Oslo
Tlf: 22 94 04 00
Faks: 22 94 04 04
E-post: riksantikvaren@ra.no

www.riksantikvaren.no

Kontaktpersoner:

Jostein Løvdal jol@ra.no
Åse Bitustøl amb@ra.no

Grafisk produksjon:

DMT Kommunikasjon as
Februar 2009

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet

Hva har skjedd så langt?

Bakgrunn for verdiskapingsprogrammet

Kulturminner og kulturmiljøer må i større grad tas i bruk for å utvikle gode lokalsamfunn og være ressurser for verdiskaping i næringslivet. Dette er bakgrunnen for at det er etablert et verdiskapingsprogram på kulturminneområdet.

Kultur og kulturarv har de senere årene fått større oppmerksomhet som økonomisk, sosial og kulturell faktor ved samfunnsutviklingen. Politisk, nasjonalt så vel som internasjonalt, er det bred enighet om at kulturarven er viktig for verdiskapingen i samfunnet. Den fysiske kulturarven - kulturminner, kulturmiljøer og landskap - blir sett på som et gode for befolkning, for næringsliv og for lokalsamfunn og regioner.

Det er nødvendig i større grad å løfte kulturarven inn som tema på viktige utviklingsarenaer og det er behov for økt kunnskap om kulturarven som ressurs.

På denne bakgrunn startet Miljøverndepartementet i 2006 et verdiskapingsprogram på kulturminneområdet. Det er Riksantikvaren som er ansvarlig for gjennomføringen av programmet.

I Stortingsmeldingen ”Å leve med kulturminner” nr. 16 (2004-2005) har MD formulert følgende målsettinger med verdiskapingsprogrammet

- Bidra til at kulturminner og kulturmiljøer blir tatt i bruk i utviklingen av lokalsamfunn og næringsliv.
- Utvikle modeller for samarbeid mellom eiere, rettighetshavere, næringslivet, offentlige aktører, museer og frivillige organisasjoner.
- Spre kunnskap om hvordan en bærekraftig bruk av kulturminner og kulturmiljøer fremmer næringsutvikling og styrker lokalsamfunn og regioner.
- Klargjøre hvilke forutsetninger som må være til stede, og avdekke eventuelle flaskehalsar som må fjernes, for å fremme verdiskaping.

Ved første søknadsfrist til verdiskapingsprogrammet i desember 2005, kom det inn over 70 søknader.

I alt er 11 pilotprosjekt plukket ut:

Hamningberg i Finnmark – ”Med varsomhet som forutsetning”
Bud – Kristiansund i Møre og Romsdal
Valdres og Nord-Gudbrandsdalen i Oppland
Porto Franco – Kristiansands kulturelle frihavn
Odda – Oddaprosessen
Hammerdalen
Pilegrimsleden
Perler i Nordsjøløypa
Nærøyfjorden verdensarvpark
Norsk tradisjonsfisk
Den verdifulle kystkulturen i Nordland

Økonomiske betingelser/rammer

De økonomiske rammene for prosjektet er hvert år avhengige av beløpet som blir bevilget over statsbudsjettet. Da et av målene er at den fysiske kulturarven skal bli tatt bedre vare på, er Verdiskapingsprogrammet et økonomisk samarbeid mellom Riksantikvaren og Norsk Kulturminnefond, som tildeler midler til enkelte konkrete tiltak innenfor prosjektområdene. Det er et krav til prosjektene at minst 50% av det totale beløpet i prosjektet bevilges av andre samarbeidspartnere eller som egenfinansiering.

Bevilget over statsbudsjettet	
2007	18 millioner kroner
2008	23,4 millioner kroner
2009	28 millioner kroner

Evaluering/følgforskning

For å kunne vurdere de sentrale målsettingene i programmet er Telemarksforskning og Nordlandsforskning engasjert til å følge og veilede prosjektene.

www.ra.no/verdiskapingsprogrammet

*Gamlebyen Innlandet, Kristiansund
Restaureringsarbeidet ved Prestegårdsnaustet på Kvernes.
Næmingene i arbeid*

Atlanterhavsvegen – Bud – Kristiansund

Strekninga frå Bud til Kristiansund er eit dramatisk kystlandskap med eit breitt spekter av kulturminne som fortel korleis folk har levd og brukt naturressursane gjennom fleire tusen år. Prosjektområdet dekkjer delar av kommunane Fræna, Eide, Averøy og Kristiansund. I dette området ynskjer ein å få til ei heilskapleg satsing på kysten sin kulturarv og landskap. Det skal fokuserast på kvalitetssikra istandsetting, forvaltning, informasjon og formidling. Verdiskapinga er knytt til reiselivsnæringa og støttenæringar til denne. Ulike aktørar vil samordne utviklinga innafør næringslivet. Verdiskapingsprosjektet skal vidare medverke til ei positiv stad- og samfunnsutvikling på strekninga Bud - Kristiansund med utgangspunkt i kulturminne og satsing på kysten sin kulturarv og kulturlandskap

Kven er med

Kulturavdelinga i Møre og Romsdal fylke er prosjekteigar og sekretariat for prosjektet, som er organisert med ei styringsgruppe, ei prosjektgruppe og med prosjektleiar i heil stilling. Det er etablert eit tett samarbeid med dei fire prosjektkommunane.

Kva har hendt så langt?

- Formidling
Det er gjennomført eit samarbeidsprosjekt med fotofestivalen Nordic Light. Det er produsert ei sceneforteljing om "Losen – med livet som innsats", og det er etablert eit loskorps, som er samansett av lokale forteljarar som tar guide- og formidlingsoppdrag. Det er etablert eit samarbeid med destinasjonsselskapa i området om marknadsføring av nye turisttilbod, og ein er i gang med å etablere to portalar, det vil si turistkontor i Bud og i Kristiansund. Åtte tema skal det utviklast ulike formidlingspakker som tilbod til tilreisande og fastbuande. Klippfisk, fosnakultur, vikingtid, los/ navigasjon/fyr, krigshistorie/gjenreisingsarkitektur og Kvernes kulturområde er døme på slike tematiske fyrtårn
- Istandsetting av kulturminne
Det er etablert ei arkitektgruppe med spesialområde "kystkultur" som gir råd og vegleing ved rehabilitering og istandsetting av eldre bygg.. Det er gitt tilskot til istandsetting av ei rekkje kulturminne, mellom anna Vikan gamle handelsstad, smia og stasjonsbygning på Kvitholmen fyr, prestegardsnaust og steinvorr på Kvernes, og til flytting av Klippen bedehus til Kvernes kulturområde. Eit kombinert røykeri/naust/formidlingsbygg på Strømsholmen vert sett opp med hjelp frå arkitektstudentar.
- Skjøtsel og skilting
av ei rekke fornminne/arkeologiske kulturminne er sett i gang. I samarbeid med Nasjonal Turistveg skal det lagast ein samordna skiltplan for Atlanterhavsvegen.
- Handverksopplæring
Næringeprojektet har utspring frå Norsk handverksutvikling og er eit utdaningsopplegg på

høgskulenivå for tømrarar innan lokal byggjetradisjon. Dei tre næringane i fylket har stått ansvarleg for ei rekkje restaurerings- og byggeoppdrag for pilotprosjektet.

- Næringsutvikling og lokale utviklingsprosjekt
Det er gjennomført ei spørjeundersøking om trivsel i dei fire kommunane presentert i rapporten "Med hjarte for den rette staden". To lokale stadutviklingsprosjekt er i gang: Innlandet i Kristiansund, og Vevang på Eide. Prosjekta legg vekt på å leggje betre til rette for besøkjande og lage gode tilbod for lokalbefolkninga.
- Vidareføring av tiltak etter 2010
Arbeidsgruppe 2010 er etablert og har som oppgåve å lage ein plan for og setje i verk tiltak som sikrar vidare liv for verdiskapingsprosjektet i Møre og Romsdal.

Nettside:

www.verdiskapingsprogrammet.no

Båtbyggere på Bragdøya

Gamle Oksøy og Sørlandet ved kai på Bredalsholmen

Porto Franco – Kristiansands kulturelle frihavn

Prosjektets ansikt utad er en betydelig flåte godt bevarte kulturhistoriske fartøy. Prosjektet har som målsetting å samle fartøyene, når de ikke er på tokt, i et sentralt havneområde i byen. Dette er utgangspunktet for å utvikle *Porto Franco* - Kristiansands kulturelle frihavn - en arena for maritime opplevelser. Prosjektet skal også formidle landsdelens maritime kulturarv gjennom forskjellige aktivitetstilbud. Det kan være tiltak som spenner fra praktisk seilas og kulturhistoriske tokt, til digital formidling og moderne kunstuttrykk. Målet er å vise hvordan kulturminner og kulturmiljøer kan brukes til næringsutvikling, og prosjektet tar mål av seg til å bli et av Sørlandets større opplevelsestilbud.

Hvem er med?

Porto Franco samler et bredt maritimt og kystkulturelt miljø med deltakere fra offentlig virksomhet og forvaltning, faginstitusjoner innenfor museum, på kulturminneområdet og skolevirksomhet, samt en betydelig gruppe frivillige. Styringsgruppa består av både politisk valgte og administrativt oppnevnte representanter fra kommune, fylkeskommune og representanter fra Frihavnsforum, der sistnevnte er prosjektets referansegruppe.

Hva har skjedd så langt?

- Lokalisering av den kulturelle frihavna
Det er gjennomført en mulighetsanalyse og forslag til lokalisering foreligger. Det er tre aktuelle områder: Odderøya, Kai 6 og Silokaia/Lagmannsholmen. Framdrift i lokaliseringsspørsmålet er avhengig av planene for havna og Kvadraturplanen i Kristiansand.
- Kulturrederi
Mulighetene for et tettere samarbeid når det gjelder skoledrift (sjømannsutdanning), teknisk drift av skipene med kompetanse, mannskap, innkjøp, HMS, forsikringsordninger osv. er under utredning under overskriften Kulturrederi.
- Formidling
Kystkulturdagene 2008 ble gjennomført i slutten av juni i samarbeid mellom foreninger og institusjoner

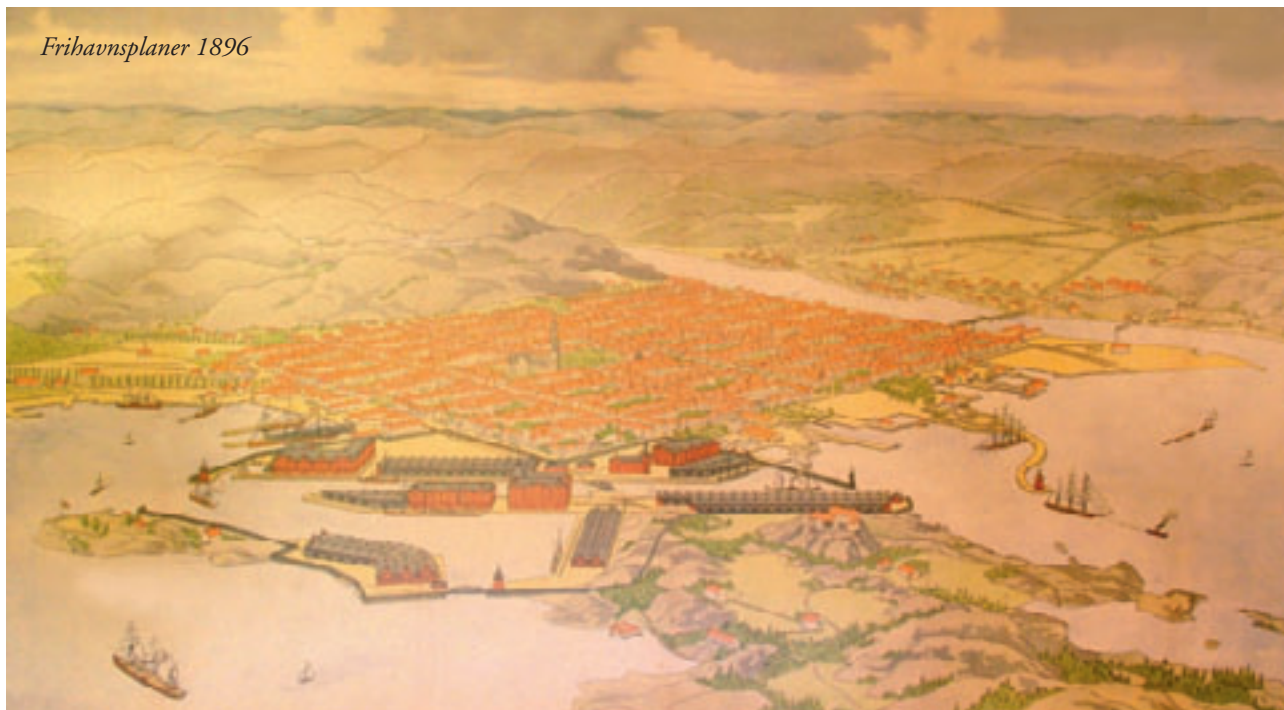
innen det maritime miljøet i Kristiansand, Søgne og Lillesand. Dagene i 2009 er under planlegging som en av hovedmarkeringene i Kulturminneåret 2009. Avisa Fædrelandsvennen er hovedsponsor for arrangementet.

- Utstilling om Porto Franco er vist i Byhallen i Kristiansand og på Bredalsholmens sommermuseum.
- Fotoutstilling om Grønningen fyr fra tre perioder: tida før 1940, fyret under 2.verdenskrig og etterkrigstiden fram til avbemanningen i 1980. Utstillingen er montert i nyrestaurerte lokaler.
- Studietur til andre kulturhistoriske havner i Nederland, Tyskland og Danmark er gjennomført.
- Porto Franco produkter som er utvikling av en produktserie med kvalitet, særpreget design, regional(maritim/kystkulturell) tilknytning, et produkt som også presenterer en fortelling og har et etisk regelverk i produksjonen.
- Samarbeid med Kystverket og Fyrmuseet om dokumentasjon og formidling av det maritime kulturlandskapet.
- Kystled Sør - friluftsliv i skjærgården - en kystled som tilbyr enkle overnattingssteder for blant annet roere og padlere langs Sørlandskysten.

Nettside:

www.portofranco.no

Frihavnsplaner 1896

Thomasgarden på Otternes bygdetun

Norsk gardsmat

*Besøk på Aurland skofabrikk. Eldbjørg Wangen og
prosjektleder Ivar-Bjarne Underdal*

Nærøyfjorden verdsarvpark

Geirangerfjorden og Nærøyfjorden vart innskriver på UNESCO si verdsarvliste i 2005 som Vestlandsk fjordlandskap. Nærøyfjorden Verdsarvpark er etablert etter mønster av dei franske regionale naturparkane, i samarbeid med Valdres Natur- og kulturpark. Nærøyfjorden Verdsarvpark omfattar Aurland kommune og delar av Vik, Lærdal og Voss kommunar. Eit viktig mål for prosjektet er å få til god kommunikasjon mellom lokalbefolkninga og turistane og leggje grunnlaget for at lokalsamfunnet skal kunne meistre rolla som vertskap i eit verdsarvområde på ein berekraftig måte både for folk og omgjevnader.

Kven er med?

Både lokal, regional og nasjonal forvaltning, lokalt næringsliv, organisasjonar og institusjonar er involverte i arbeidet med å få til ei ”parkavtale”, som er eit plandokument forankra i offentlege planverk. Deltaking i partnerskapen er frivillig for lokale verksemder og organisasjonar. Partnerskapen skal leggje grunnlag for ny verdiskaping og utvikling av landskaps- og kulturarvressursane i området.

Kva er hendt så langt?

- Skjøtsel og vedlikehald
Undredal Grendelag og Bygdeutvikling har skjøtsel som oppleving i eit slåtteprosjekt på Stokko ved Aurlandsfjorden. Vidare er det restaurert ei sjøbu som er tenkt brukt som base for den daglege skjøtselen av landskapet langs Nærøyfjorden. Bakka grendelag har restaurert strandsitjarnaustet på Bakka gard og den gamle kløvstien, Rimstigen, som går opp frå garden. Krigsminneanlegget på Ramsøy i Gudvangen er restaurert. Det er utarbeidd fleire skjøtelsplanar for å leggje til rette for vidare bruk og oppleving av kulturlandskapet. Verdsarvparken har på ulike måtar ei viktig oppgåve med å hjelpe fram gode prosjektsøknader om midlar frå ulike hald. Prosjekt med verdiskapingspotensiale og som på ein eller annan måte rettar seg mot ålmenta vert prioriterte.
- Bli bygdevert
Behovet for kunnskap er stort i arbeidet med den type utviklingsprosessar som ein ønskjer å få til. I tillegg til samarbeidet med ulike forskingsinstitusjonar og Høgskulen i Sogn og Fjordane om kunnskaps- og kursutvikling er likevel det viktigaste fokuset for Verdsarvparken kompetanseutvikling på grasrota. Her står vertskapsrolla og formidling av natur- og kulturarven sentralt. Forum for interpretasjon er eit samarbeidstiltak mellom Nærøyfjorden Verdsarvpark og Aurland natur- og kulturarv. Kurset *Bli bygdevert* er det første tunge løftet i dette arbeidet. To vellukka kurs er gjennomførte. Meir informasjon finst her: www.interpretasjon.no
- Aurland Næringshage er etablert i samarbeid med Aurland Ressursutvikling og formålet er kulturbasert næringsutvikling og rådgjeving til verksemder.

- ”Smak sakte”-festivalen og economuseum Aurland Skofabrikk

I samarbeid med og med bistand og kompetanse frå arbeidet i Verdsarvparken, har desse tiltaka blitt strategiske satsingar som er med og forankrar arbeidet internasjonalt i Slow Food-rørsla og Economuseum®.

Nettside:

www.regionalpark.no og www.naroyfjorden.no

Stalheimskleivi, Nærøyfjorden

Reparasjon av Selstøbuene og Selstøkverna

Perler i Nordsjøløypa

Prosjektet har som ambisjon å bruke Nordsjøløypa – eit nett av gamle ferdselsstigar langs Nordsjøbassenget, for å få fram samanhengen mellom verdiskaping i fortid, notid og framtid. Nordsjøløypa skal vere eit samlande, representativt og identitetsberande symbol for heile regionen, og ”perlene” i prosjektet skal utløyse dei kulturhistoriske verdiane langs løypa.

Kven er med

Prosjektet er eit samarbeid mellom kommunane Fjell, Sund og Øygarden i Hordaland, fylkeskommunen, musea i området, frivillige organisasjonar, kunstnarar, forskarar og næringslivet i regionen. Dei tre involverte kommunane har fokus på ulike aktivitetar. Fjell kommune satsar på å utvikle mat- og handverkstradisjonar på Gjerdet kulturminnegard og å inkludere Fjell festning i pilotprosjektet. I Sund er aktivitetane knytta til båtliv og opplevingar på og ved sjøen. Øygarden kommune satsar på ressursutnytting saman med Kystmuseet og Nordsjøløypa.

Kva har hendt så langt?

- Kaisess skal ta tilbake kaia som møteplass for lokalsamfunnet gjennom å engasjere kunstnarar, næringsliv, frivillige lag og foreiningar og offentlege aktørar. Det er gjennomført kaisessarrangement i alle tre kommunane.

- ”Guideservice”
Prosjektleiaren for guideservice har starta innsamling av forteljingar frå nærområdet som kan nyttast både i og utanfor Nordsjøløypa. Arbeidsgruppa er i ferd med å utarbeide eit kompendium som skal nyttast til opplæring av guider.
- Istandsetting
Istandsetting av to sjøhus og ei kvern i Telavåg er godt i gang. Kverna er dokumentert og demontert i samband med restaurering. Gravplassen er rydda. Trelleviknaustet på Tofterøy i Sund kommune, som er ei gamal saltebu frå 1700-talet, har fått nytt teglsteinstak.
- Kulturfartøyet *Luftskipet*
Dette er eit mobilt galleri som skal plasserast ved kulturminna i regionen. Samtidsutstillinga ”Og jorda vil eingong minnast oss for våre gjerningar” vart vist i regi av Luftskipet på Fjell festning i 2008.

Trelleviknaustet

Miljøvernministeren på besøk på Vega

Ærfuglhus på Lånan

Tørrfisk på hjell i Nusford

”Den verdifulle kystkulturen i Nordland ”

Prosjektet omfatter områdene Vega og Lofoten med kommunene Vega, Vågan, Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy og Røst. Formålet er å ta i bruk kystens kulturarv i utvikling og verdiskaping i Nordland og å integrere kulturarven i de viktigste utviklingsarenaene i fylket. Prosjektet er delt inn i ulike temaer som omfatter reiseliv, infrastruktur, fiske, ærfugldrif, stedsutvikling og byggeskikk. Verdiskapingsprosjektet i Nordland ble satt i gang som et prøveprosjekt i 2005 av Riksantikvaren og Nordland fylkeskommune.

Hvem er med

Det er ansatt en prosjektleder som er tilknyttet nærings- og samferdselsavdelinga i Nordland fylkeskommune; i tillegg har det vært engasjert prosjektkoordinatorer i 50 % stilling på Vega og i Lofoten i mobiliseringsfasen. En styringsgruppe med representanter fra fylkeskommunen, Nordland reiseliv, Lofotrådet og Vega kommune leder arbeidet. Fra høsten 2008 har fylkesrådet i Nordland besluttet å overføre erfaringene fra Lofoten og Vega til resten av Nordland men Vega og Lofoten er fortsatt spydspisser i arbeidet.

Hva har skjedd så langt?

VEGA

- Istandsetting og vedlikehold
Følgende kulturminner er satt i stand: fiskevær og rorbuer til overnatting på Bremstein, og bygninger på Emårsøy for ”grønn omsorg” og reiselivsutvikling. Det er satt i stand bygninger på Lånan, bygd en kai og utviklet et forretningskonsept. Krambua i Hysvær er satt i stand og skal benyttes til servering og salg av lokale håndverksprodukter. Det gamle samvirkelaget og kaia på Nes, som skal bli et kompetanse- og besøkssenter for verdensarvområdet, er satt i stand og har blitt et sentralt punkt for formidling av verdensarven på Vega.
- Stedsutviklingsprosjektet Nes-Holand-Kirkøy
Det er gjennomført et stedsutviklingsprosjekt og utarbeidet en reguleringsplan som har hatt fokus på tilrettelegging av bygningsmiljøet for tilreisende.

LOFOTEN

- Istandsetting og vedlikehold
Det er gjennomført en rekke istandsettingsprosjekter, blant annet ”Vegabua” og ”Børgebua”, to av de eldste rorbueene i fiskeværet Kræmmervika i Lofoten er satt i stand og skal tas i bruk til overnatting, utstillinger og som lokal møteplass. Gammelbutikken på Sakrisøy er satt i stand og skal brukes i forbindelse med museums - og rorbudriften på Sakrisøy. I fiskeværet Nusfjord er flere bygninger satt i stand blant annet det gamle tørrfisklageret ”Storbrygga”. I Henningsvær er trandamperiet og fiskebruket satt i stand og skal

brukes til musealt fiskemottak og utstillingslokale.

Væreiergården Ytre Svarholt i Stamsund er satt i stand.

- Stedsutvikling
I Henningsvær er det gjennomført et stedsutviklingsprosjekt og reguleringsplan er vedtatt. Intensjonen er at stedet skal bevares og videreutvikles på grunnlag av de historiske og miljømessige verdiene. I Å gamle sentrum er det også i gang et stedsutviklingsprosjekt med spesiell fokus på eldre bygninger og kaianlegg.
- Kunstprosjekt for ungdom i Lofoten
Prosjektet ”Mitt sted” går ut på at barn skal utforske sitt hjemsted, finne historiene, minnesmerkene og miljøene som gir stedet sin egenart ved hjelp av foto og video. Prosjektene er gjennomført i Henningsvær, Stamsund, Skjelfjord, Sørvågen, Værøy og Røst.
- Historiske hager
Seks historiske hager er satt i stand i Lofoten og skal gjøres tilgjengelige for publikum med skilting av hagenes sammensetning og hver enkelt staudes bakgrunn og nytte. Det er i tillegg bygd opp en staudebank for videresalg av gamle nytteplanter.

Nettside:

www.nfk.no/kystkultur

Trebygninger i Hamningberg

Hamningberg

”Med varsomhet som forutsetning”

Hamningberg er et fraflyttet fiskevær som ligger ytterst på Varangerhalvøya i Båtsfjord kommune. Hensikten med pilotprosjektet er å utvikle fiskeværet til et kulturbasert reisemål.

Attraksjonsverdien til det fraflyttede fiskeværet Hamningberg skal høynes. Det lille samfunnet skal utvikles til et kulturbasert reiselivsprodukt. Dette skal bidra til en bærekraftig næringsutvikling basert på fiskeværets kulturminner og posisjon i Finnmarks nyere historie. Viktige elementer er stedsutvikling, næringsutvikling og utvikling av håndverkskompetanse. Det er ønskelig å legge til rette for økt reiselivsaktivitet gjennom å høyne attraksjonsverdien for Hamningberg. Utvikling av reiselivsprodukter som overnatting, mat, opplevelse, lokalhistoriske produkter er sentralt. Kulturmiljøet har høy kulturhistorisk verdi med bebyggelse tilbake til 1800-tallet. Det er et stort behov for å sette i stand bygningene.

Hvem er med?

Prosjektet ledes av Finnmark fylkeskommune og Båtsfjord kommune, bygdelaget og næringsforeningen i Hamningberg.

Hva har skjedd så langt?

- Seminar / lokal medvirkning – Det er gjennomført ulike prosjektverksteder for de ulike delprosjektene pilotprosjektet. Dette med tanke på å styrke den lokale forankringen av verdiskapingsprosjektet, samt å øke mobilisering i forhold til å ta i mot besøkende.
- Det er startet opp et prosjekt med innsamling av historier basert på fortellinger av den tidligere lokale befolkningen i Hamningberg.
- Restaurering av bygninger – Det er avholdt flere møter med huseiere om holdninger og veiledning

i forbindelse med vedlikehold av bygningsmassen i Hamningberg

- Håndverkskompetanse – det er gjennomført kurs i antikvarisk bygningsrestaurering i samarbeid med bedriften Barest.
- Russiskeila – det er påbegynt mudring i Russiskeila slik at havneforholdene skal bli bedre.
- Parkeringsplass – arbeidet med å anlegge parkeringsplass i utkanten av bebyggelsen er ferdig.
- Norsk / russisk samarbeid – det er gjennomført møter og planlagt et restaureringsprosjekt med russiske håndverkere.

Nettside:

www.ffk.no/prosjekter/hamningberg

*Farriselva
Fra åpningen av Sliperiet*

Hammerdalen

Prosjektet er først og fremst rettet inn på å utvikle kompetanse om sammenhengen mellom kulturarv og verdiskaping, og der Høgskolen i Vestfold har prosjektledelsen. Det er viktig med god kommunikasjon mellom grunneier, næringsutviklere, myndigheter og høyskole om spørsmål knyttet til bevaring og utvikling av de tidligere industribygningene i Hammerdalen, som er en bydel i sterk endring i Larvik. Pilotprosjektet er et sentralt element i utviklingen i området, der 600 års verdiskapingshistorie brukes som stedsutviklende og kreativt element. Historiefortelling og bygningsvern koples med forskning og næringsvirksomhet. Prosjektet skaper nye arenaer og møteplasser for inspirasjon, innovasjon og læring, og profilerer utvikling av nye kultur- og næringsvirksomheter.

Hvem er med?

Prosjektet styrker nettverksbygging og samhandling mellom aktører som vanligvis ikke inngår i slike utviklingspartnerskap. Grunneier Treschow-Fritzøe AS sammen med Larvik kommune, Vestfold fylkeskommune, LINK (Larvik innovasjon, nærings- og kompetansesenter AS) og Høgskolen i Vestfold er deltakere i prosjektet.

Hva har skjedd så langt?

- Området er rustet opp og flere av de gamle industribygningene er satt i stand og nye virksomheter har flyttet inn. Blant annet har kulturskolen i Larvik fått nye lokaler i det gamle sliperiet.
- NIKU har laget en kulturmiljøvurdering med aktuelle strategier og anbefalinger der balansegangen mellom vern og utvikling er det sentrale. Rapporten vil bli brukt som grunnlag for arbeidet med en reguleringsplan for det bevaringsverdige området.
- Arkeologiske undersøkelser – det er etablert et godt samarbeid mellom kulturminneforvaltningen og grunneier. Dette har ført til muligheter for undersøkelser av nye funn, bl.a. to båter som kom fram under gravearbeider ved Batteristranda og påvisning av blant annet to hus og flomavsetninger muligens etter storflommen i Farriselva i 1653.

- Arbeidet med registrering av arkivmateriale, foto, film og gjenstander som tilhører Fritzøe verk er intensivert.
- Forprosjekt og utviklingsplan for Mølla Kultursenter er lagt inn under prosjektet.
- Høgskolen i Vestfold har ansatt tre doktorgradsstudenter som gjennom sitt arbeid skal utvikle den kulturfaglige høgre utdanningen og styrke kunnskapen om kulturnæringer generelt og virksomheten i Hammerdalen spesielt.
- Prosjektet fungerer som en læringsarena for de involverte.
- Funn av tidligere ukjente kulturminner i Hammerdalen har ført til en større forståelse for å nytte disse i profileringen av området.
- Det er stort engasjement i Larvik og hele Vestfolds befolkning interesserer seg i hva man får til i Hammerdalen; oppslag i avisspaltene, deltakelse på møter med mer bekrefter dette. Det gjøres en stor innsats fra prosjektets side i forhold til informasjonsmøter, befaringer og ulike presentasjoner for folk fra fjern og nær.

Nettside:

www.hammerdalen.no og www.fritzoeverk.no

Riksantikvar Nils Marstein og grunneier Mille-Marie Treschow fra åpningen av Mekken

Pilegrimsleden

Norge huser det nordligste målet for pilegrimsferdene i Europa, nemlig Nidaros, dagens Trondheim. I middelalderen var Nidaros målet for dem som søkte sjelebot ved Hellig Olavs grav. Skikken med å gå i de gamle pilegrimenes fotspor er i ferd med å ta seg opp rundt i Europa, særlig med Santiago de Compostella i Spania som mål. Men mange ser seg nå om etter andre, mer "eksotiske" og mindre "trafikkerte" områder. Prosjektet skal føre til en vesentlig økt interesse for, og økt bruk av pilegrimsleden. Pilegrimleden skal i løpet av prosjektperioden få en gjennomført høy kvalitet. Kvaliteten skal bedres med skjøtsel av selve vegtraseen, merking, skjøtsel og formidling av kulturminner langs leden, overnattingsstilbud m.m. Den gode standarden skal være et godt forbilde for andre strekninger av leden, som også involveres i prosjektet. Prosjektet skal føre til økt næringsutvikling i forbindelse med pilegrimsleden, for eksempel i form av flere overnattingssteder, organiserte turer og pakkøløsninger, flere tilgjengelige og salgbare produkter.

Hvem er med?

Prosjektet er et samarbeid mellom fylkeskommunene i Sør- og Nord-Trøndelag, Oppland og Den norske kirke.

Hva har skjedd så langt?

- Folkemøter – det er gjennomført møter med organisasjoner og kommuner for å styrke samarbeidet langs ledene.
- Skilting/skjøtsel – Det er startet en revisjon av merkesystemet, samt en intensivering og supplering av merking og skjøtsel.
- Det er gitt tilskudd til arbeid langs leden til kommuner / kommunekontakter og organisasjoner for å kunne gjennomføre merking og skjøtsel, og det er gitt tilskudd til små næringslivsaktører for å forbedre og øke antallet på overnatting- og serveringssteder.
- Arbeidet med å lage nettsider som kan hjelpe vandrerne og næringslivsaktørene, samt mer generell informasjon, har kommet godt i gang. Gode kartløsninger er under utvikling for ferdigstilling april 2009.
- Det er foretatt en kartlegging av hvor nye overnattingssteder må opprettes, slik at det ikke oppstår huller i den optimale kjeden av overnattingssteder.

- Arbeidet med å etablere informasjonssentre langs leden er påbegynt.
- Prosjektet er f.o.m. 2009 utvidet med Hedmark fylkeskommune som fullverdig medlem.
- Det er opprettet flere internasjonale kontakter for å gjøre pilegrimsleden kjent i utlandet.

Nettside:

www.pilegrim.info

Miljøvernminister Erik Solheim og fylkeskonservator Dagfinn Claudius på pilegrimsvandring

Performance i Odde

Oddaprosessen.no

Odda er et industrisamfunn i omstilling. Fortsatt et levende og sterkt industrisamfunn, men et samfunn som trenger flere bein å stå på. En stor hjørnesteinsbedrift ble lagt ned i 2003, etter nærmere hundre års drift. I prosjektet er det viktig å ta vare på nasjonale og internasjonale natur- og kulturverdier, samt å legge til rette for et mer attraktivt og variert samfunn. Kulturminner og historie skal være basis for ny vekst. Bedriften som ble lagt ned er Odda smelteverk. Arealet etter smelteverket utgjør 160 dekar, mens resten av Odda sentrum legger beslag på 140 dekar. Bare selve bygningsmassen er på rundt 40 000 kvadratmeter. Den tidligere smelteverkstomta byr på spennende muligheter for byutvikling og verdiskaping. Her finner vi mange eldre bygg som er karakteristiske for en fabrikkby. Et annet aspekt ved Odda er at kommunen er en pioner på kulturområdet. Kommunen satser også på reiseliv, næringsutvikling og oppbygging av kompetanse på restaurering av teknisk-industrielle kulturminner. Aktivitet og arbeidsplasser er viktige tema. Men Odda har også en rik naturarv som har lagt grunnlaget for vasskraft og industri.

Hvem er med?

Odda kommune, Norsk Vasskraft- og Industristadsmuseum, Hordaland fylkeskommune

Hva har skjedd så langt?

- Det er foretatt en kulturhistorisk stedsanalyse av smelteverkstomta i Odda, og en reguleringsplan for området er vedtatt, slik at alt nå ligger til rette for videre utvikling av området.
- Enkelte av bygningene er satt i stand.

- Det er foretatt en fargeanalyse av bygningene på Smelteverkstomta.
- Nye eiere og næringsutviklere har fått støtte gjennom prosjektet til å realisere sine planer.
- Det har vært ulike kulturtiltak på smelteverkstomta og i gamle fabrikkbygg for å vise hvordan området kan brukes.

Nettside:

www.oddakommune.no

Norsk tradisjonsfisk

Prosjektet har utgangspunkt i varemerket Norsk tradisjonsfisk. Organisasjonen ønsker å sikre handlingsbåren kunnskap knytta til fiskeri og fiskeforedling. Denne kunnskapen skal brukes aktivt i den videre merkevarerbyggingen og bedriftsutviklingen. Prosjektet skal utvikle og etablere et nettverk av Verdiskapings- og Visningsentra (VV-sentra), for handverksmessig produksjon, kunnskapsformidling, kulturopplevelser og profilering av norsk tradisjonsfisk. VV-sentra vil bli utviklet i tilknytning til relevante historiske fiskeindustribygg som skal utbedres og tilpasses formålet, dvs. tilrettelegges for kunnskapsformidling, historisk utstilling, dokumentasjon, matopplevelser, verdiskaping, salg og omstilling. Ett av målene i prosjektet er å øke rekrutteringen til fiskeyrket og fiskeindustrien gjennom å bidra til et bedre opplæringstilbud for skoleelever. Prosjektet skal øke omstillingsevnen, ta vare på og videreutvikle lokale tradisjoner og praktisk kunnskap. Det er et mål at prosjektet skal bli et godt eksempel på innovasjon og kulturbasert verdiskaping basert på kulturarven langs kysten.

Hvem er med

Bedriftene som er med i prosjektet er Seløy Fisk AS i Nordland, Njardar AS i Møre og Romsdal, H.J. Kyvik AS Rogaland, Anthonisen Seafood i Hordaland og Lean Fish AS i Finnmark.

Hva har skjedd så langt?

- Status for bedriftene

Prosjektet omfatter fem pilotprosjekter og prioriterte oppgaver de to siste årene har vært å fastsette selskapsform, få på plass eierstrukturer, forankring, styrke de lokale prosjektlederne og få avgjort hvilke bygninger som skal brukes som visningscenter.

Det arbeides med opprettelsen av visningscenteret *Tørrfiskbutikken* i Bergen; Seløy Fisk AS i Nordland har gjennomført utvendig sikring av bygninger og restaureringen av gamlebrygga er avsluttet. H.J.Kyvik AS i Haugesund er i gang med å sette i stand lokalene i "Stålhuset".

Fra Seløy Fisk AS på Herøy

-Gjestebod i tunet på Gamle Kvam

-Hesten Hannibal med to små venner

-Velkommen til Sørre Hemsing

Pilotprosjekt Oppland

Verdiskapingsprogrammet plukket ut Oppland med to delprosjekter som et av de elleve pilotprosjektene. Begge delprosjektene i Oppland støtter opp om regionale utviklingsstrategier; henholdsvis Nasjonalparkriket i Nord-Gudbrandsdalen og Valdres Natur- og Kulturpark (VNK).

Valdres Natur- og Kulturpark

Våren 2007 ble de seks valdreskommunene Vang, Vestre Slidre, Øystre Slidre, Nord-Aurdal, Sør-Aurdal og Etnedal etablert som Norges første natur- og kulturpark. Med dette ble Valdres en bygdeutviklingsregion der merkevarebygging knyttet til natur- og kulturverdier skal gi økt verdiskaping og livskraft i lokalsamfunnene Sentralt i satsinga er landbruket i Valdres som forvalter både levende kultur, kulturminner og ikke minst gode råvarer. Dette gir grunnlag for utvikling av gode mat- og reiselivsprodukter. For å synliggjøre og markedsføre produkt fra Valdres er det utviklet et eget merkevareprogram og en egen valdreslogo som skal brukes etter kriterier utarbeidet av produsentene selv. Utgangspunktet for merkevaren *Sanseriket Valdres* er natur, kultur, tradisjon, miljø og etikk.

Hvem er med?

Fylkeskommunen i Oppland, valdreskommunene v/ Valdresrådet, store og små næringsaktører, Valdresmusea, frivillige lag og andre.

Hva har skjedd så langt?

- Informasjon/formidling. Parken har egen kommunikasjonsmedarbeider og gir ut en avis *Valdres.no*. I tillegg er det lagd nettsider med informasjon om severdigheter i Valdres.
- Det er gitt ut et stavkirkehefte i 2008. I 2009 blir gards- og stølsopplevelser, stavkirker og andre severdigheter presentert i et temahefte for opplevelser i Valdres i regi av Valdres Destinasjon.
- I samarbeid med frivillige organisasjoner er det satt opp informasjonsskilt om kulturminner.
- Istandsetting av kulturminner. Det er gitt støtte til istandsettingstiltak. Det er holdt kurs i restaurering blant annet i samarbeid med Fortidsminneforeningen, fylkeskommunen og Norsk Kulturminnefond. Videre arbeides det med en veileder for byggeskikk og landskapstilpassing.
- Næringsutvikling. Gards- og stølsnettverket er et nettverk for tilbydere av gards- og stølsprodukter som markedsføres i egen brosjyre. Det er satt i gang et *fyrårnprosjekt* der deltakerne skal videreutvikle produktene sine og finne fram til andre aktører de kan samarbeide med. Prosjektet er initiert av Valdres Destinasjon og med delfinansiering fra Innovasjon Norge.
- *Valdres Vert* er et kurs i vertskapsrollen. Kurset er åpent for alle og gir generell opplæring om Valdres og hvordan man møter gjester.
- *Valdreskvalitet* er merkevaren for kvalitetsprodukter fra Valdres. Flere bedrifter har nå skaffet seg dette kvalitetsstempelen.

- Det er gjennomført kartlegging av mulighetene for tilleggsnæring i stølsområdene.
- Valdresmusea og VNK arrangerer et studium i lokale mattradisjoner. Blant annet for at matprodusenter skal kunne bruke det i videre produktutvikling. VNK har også et større dokumentasjonsprosjekt om ystetradisjoner.

Nettside:

www.valdres.no

Liastølen

-Synfaring av murt fangstgrav i fjellet

-Kirsebærblomstring på Øygarden i Sel

-Valbjør gard, Nordherad i Vågå

Nord-Gudbrandsdalen Pilotprosjektet i Oppland

Verdiskapingsprogrammet plukket ut Oppland med to delprosjekter som et av de elleve pilotprosjektene. Begge delprosjektene i Oppland støtter opp om regionale utviklingsstrategier; henholdsvis Nasjonalparkriket i Nord-Gudbrandsdalen og Valdres Natur- og Kulturpark (VNK).

Nasjonalparkriket

Pilotprosjektet inngår i arbeidet med Nasjonalparkriket som startet opp i 2004. Nasjonalparkriket er en regional satsing for å utløse potensialet for verdiskaping i nasjonalparkene og randsonene. Med fem nasjonalparker, flere verdifulle landskapsområder, høyest tetthet med fredete bygninger i landet og levende tradisjoner knytta til mat, håndverk, folkemusikk og fangstkultur, er visjonen å utvikle Nord-Gudbrandsdalen til Nord-Europas ledende nasjonalparkregion. I pilotprosjektet ønsker man å sikre den freda og verneverdige bygningsmassen som et viktig element i lokal og regional reiselivsutvikling. Det er nødvendig å videreutvikle lokal kompetanse i å ta vare på bygninger og teste ut mulighetene for næringsmessig potensial knytta til freda og verneverdige bygninger. Videre er det en satsing på fangstkulturen i området samt kulturminner knyttet til vann.

Hvem er med?

I regionen finnes mange aktører i krysningpunktet mellom natur, kultur og verdiskaping. Prosjektet ledes av Regionkontoret i Nord-Gudbrandsdalen. Oppland fylkeskommune og kommunene Dovre, Lesja, Lom, Sel, Skjåk og Vågå er andre partnere i gjennomføringen. Andre viktige aktører er ikke minst eierne av de ulike kulturminnene og andre næringsaktører i tillegg til ulike museer, Fylkesmannens landbruksavdeling og Innovasjon Norge.

Hva har skjedd så langt?

- Nasjonalparkruta legger til rette for opplevelser med utgangspunkt i kulturminner langs hovedvegene i området. Eksempler er tiltak i seterområder, istandsetting av bygninger og bruer, skilting og informasjon, gamle veger som Kollaveien og varderekkja over Sognefjellet, restaurering og tilrettelegging av gruveminner og kultursti i det nasjonalt verdifulle kulturlandskapet i Nordherad i Vågå.
- Sammen med Møre og Romsdal fylke og Trøndelagsfylkene er det satt i gang utdanning av handverkere – *Næmingprosjektet*. Tiltaket innebærer at handverkere i regionen får en treårig spesialistutdanning innenfor antikvarisk bygningsvern. Næmingene skal i neste omgang kunne være lærere for andre og sikre det framtidige behovet for handverkere.
- Gardsturisme som konsept er blitt videreutviklet gjennom samarbeid med Vågå Gardshotell AS. Gårdene samarbeider om å tilby overnatting, mat og unike opplevelser i gamle, freda og verneverdige bygninger.

- Det er lagt undervisningsopplegg til bruk både i vanlig undervisning og som produksjoner til Den kulturelle skolesekken.
- Lokaltetter knyttet til fangstkulturen er gjennomgått og vurdert i forhold til tilrettelegging og er presentert i en ny handlingsplan for formidling av fangstanlegg.
- Det er tilbudt ulike kurs til blant annet guideopplæring på ulike tema som botanikk, kulturlandskap, ulike driftsformer i jordbruket m.m.
- Ungdommens kulturmønstring har i 2009 hatt en egen satsing som knytter ungdom og kulturhistorien tettere sammen.

Nettside:

www.run.no

Skjæring med flintkniv

